

ANALIZA FUNKCJONALNA I

1. Odwzorowania antyliniowe.

Niech V, W będą przestrzeniami wektorowymi nad $\mathbb{C}$. Odwzorowanie $F: V \rightarrow W$ nazywamy *antyliniowym*, jeżeli

$$F(\lambda v + \mu w) = \bar{\lambda}F(v) + \bar{\mu}F(w).$$

STWIERDZENIE 1.

- (1) Jeżeli $F: V \rightarrow W$, $G: W \rightarrow U$ są antyliniowe, to $G \circ F$ jest liniowe.
- (2) Jeżeli jedno z odwzorowań $F: V \rightarrow W$, $G: W \rightarrow U$ jest liniowe, a drugie jest antyliniowe, to $G \circ F$ jest antyliniowe.

Zbiór odwzorowań antyliniowych z V do W tworzy przestrzeń wektorową, którą oznaczamy będziemy $\text{AL}(V, W)$. Przestrzeń funkcjonałów liniowych $L(V, \mathbb{C})$ oznaczamy będziemy V^* , a przestrzeń $\text{AL}(V, \mathbb{C})$ funkcjonałów antyliniowych $V^\#$. Będziemy też używać oznaczenia $\langle f, v \rangle$ dla ewaluacji $f(v)$. Niech $F: V \rightarrow W$ będzie **odwzorowaniem liniowym**. Odwzorowanie

$$W^* \rightarrow V^*: f \mapsto f \circ F$$

jest, jak wiadomo, liniowe. Nazywamy je będziemy odwzorowaniem *dualnym* lub *sprzężonym* do F i oznaczamy będziemy F^* . Podobnie, odwzorowanie

$$W^\# \rightarrow V^\#: f \mapsto f \circ F$$

jest liniowe. Nazywamy je będziemy odwzorowaniem *antydualem* lub *hermitowsko sprzężonym* do F i oznaczamy będziemy $F^\#$.

Podobnie, jeżeli $F: V \rightarrow W$ jest **odwzorowaniem antyliniowym**, to wzór $f \mapsto f \circ F$ zadaje odwzorowanie

$$F^*: W^* \rightarrow V^\#: f \mapsto f \circ F,$$

które jest, jak łatwo sprawdzić, liniowe:

$$F^*(\lambda f) = \lambda f \circ F$$

Podobnie, odwzorowanie

$$F^\#: W^\# \rightarrow V^*: f \mapsto f \circ F$$

jest liniowe.

DEFINICJA 2. Sprzężeniem zespolonym funkcjonału liniowego (antyliniowego) f na V nazywamy funkcjonał antyliniowy (liniowy) $\bar{f}$ na V , zdefiniowany przez

$$\bar{f}(v) = \overline{f(v)}.$$

Sprzężenie zespolone daje kanoniczny antyizomorfizm (t. j. antyliniowy izomorfizm) V^* i $V^\#$. W konsekwencji daje antyizomorfizm przestrzeni $L(V^*, W^*)$ i $L(V^\#, W^\#)$, zdefiniowany wzorem

$$G \rightarrow \bar{G} : \bar{G}(f) = \overline{G(f)},$$

gdzie $G \in L(V^*, W^*)$. Niech $F \in L(V, W)$. Oczywiście jest związek

$$F^\# = \bar{F}^*.$$

Jak wiadomo z algebry, dla przestrzeni wektorowych wymiaru skończonego mamy kanoniczny izomorfizm V i $(V^*)^*$, zadany wzorem

$$V \ni v \mapsto \varphi_v \in (V^*)^* : \varphi_v(f) = f(v) \text{ dla } f \in V^*,$$

podobnie, ten sam wzór zadaje antyizomorfizm V i $(V^\#)^*$

$$V \ni v \mapsto \varphi_v \in (V^\#)^* : \varphi_v(f) = f(v) \text{ dla } f \in V^\#.$$

W przypadku wymiaru nieskończonego wzór powyższy daje injekcję, ale nie surjekcję, przestrzeni V w $(V^*)^*$ i w $(V^\#)^*$.

STWIERDZENIE 3.

- (1) Istnieje kanoniczny izomorfizm przestrzeni $(V^\#)^*$ i $(V^*)^\#$.
- (2) Istnieje kanoniczna iniekcja antyliniowa przestrzeni V w $(V^*)^\#$.
- (3) Istnieje kanoniczna iniekcja antyliniowa przestrzeni V w $(V^\#)^*$.
- (4) Istnieje kanoniczna iniekcja liniowa przestrzeni V w $(V^\#)^\#$.

DOWÓD:

- (1) Niech $\varphi \in (V^*)^\#$. Wzór

$$V^\# \ni f \mapsto \overline{\varphi}(f) \in \mathbb{C}$$

określa, jak łatwo sprawdzić, odwzorowanie liniowe, więc element z $(V^\#)^*$. Oznaczmy go przez $\tilde{\varphi}$. Przyporządkowanie $\varphi \mapsto \tilde{\varphi}$ jest izomorfizmem przestrzeni wektorowych. (Co się zmieni, jeżeli w powyższym wzorze $\overline{\varphi}$ zastąpimy przez φ ?)

- (2) Sprzężenie zespolone daje antyizomorfizm $(V^*)^*$ i $(V^*)^\#$. Sprzężenie zespolone złożone z kanonicznym włożeniem V w $(V^*)^*$ daje żądane włożenie antyliniowe.
- (3) Otrzymujemy przez złożenie włożenia z punktu drugiego z izomorfizmem z punktu pierwszego.
- (4) Otrzymujemy przez złożenie włożenia z punktu poprzedniego ze sprzężeniem zespolonym. ■

Jako proste ćwiczenie zostawiamy dowód następującego stwierdzenia, będące odpowiednikiem znanego z algebry twierdzenia o odwzorowaniach sprzężonych.

STWIERDZENIE 4. Dla F, G liniowych (antyliniowych) mamy związki

- (1) $(F + G)^\# = F^\# + G^\#, (F + G)^* = F^* + G^*$,
- (2) $(\lambda F)^\# = \overline{\lambda} F^\#, (\lambda F)^* = \lambda F^*$
- (3) $(G \circ F)^\# = F^\# \circ G^\#, (G \circ F)^* = F^* \circ G^*$
- (4) $(F^\#)^\# \supset F, (F^*)^* \supset F$.

Niech teraz $F: V \rightarrow V^*$ będzie odwzorowaniem liniowym. Odwzorowanie sprzężone $F^*: (V^*)^* \supset V \rightarrow V^*$ jest scharakteryzowane związkiem

$$\langle F^*(v), w \rangle = \varphi_v \circ F(w) = \langle F(w), v \rangle \quad (1)$$

i podobnie

$$\langle F^\#(v), w \rangle = \overline{\varphi_v \circ F(w)} = \overline{\langle F(w), v \rangle}. \quad (2)$$

Odwzorowanie liniowe $F: V \rightarrow V^*$ nazywamy *symetrycznym*, jeżeli $F = F^*$ na V , czyli

$$\langle F(v), w \rangle = \varphi_v \circ F(w) = \langle F(w), v \rangle.$$

Odwzorowanie liniowe $F: V \rightarrow V^\#$ nazywamy *hermitowsko symetrycznym*, jeżeli $F^\# = F$ na V , czyli

$$\langle F(v), w \rangle = \varphi_v \circ F(w) = \overline{\langle F(w), v \rangle}.$$

Podobnie, jeżeli $F: V \rightarrow V^*$ jest odwzorowaniem antyliniowym, to $\overline{F}: V \rightarrow V^\#$ jest odwzorowaniem liniowym. Odwzorowanie sprzężone $\overline{F}^\#: (V^\#)^\# \supset V \rightarrow V^*$ jest więc scharakteryzowane związkiem, zgodnie z (2),

$$\langle \overline{F}^\#(v), w \rangle = \overline{\varphi_v \circ \overline{F}(w)} = \overline{\langle \overline{F}(w), v \rangle} = \langle F(w), v \rangle.$$

Równość $\overline{F}^\# = F$ na V oznacza

$$\langle F(v), w \rangle = \langle F(w), v \rangle.$$

Jeżeli natomiast $F: V \rightarrow V^\#$ jest odwzorowaniem antyliniowym, to $\overline{F}: V \rightarrow V^*$ jest odwzorowaniem liniowym. Odwzorowanie sprzężone $\overline{F}^*: (V^*)^* \supset V \rightarrow V^*$ jest scharakteryzowane, zgodnie z (1), związkiem

$$\langle \overline{F}^*(v), w \rangle = \varphi_v \circ \overline{F}(w) = \langle \overline{F}(w), v \rangle = \overline{\langle F(w), v \rangle}.$$

Równość $\overline{F}^* = F$ na V oznacza

$$\langle F(v), w \rangle = \overline{\langle F(w), v \rangle}.$$

2. Przestrzeń z iloczynem skalarnym.

DEFINICJA 5. Iloczynem skalarnym w przestrzeni wektorowej V nad $\mathbb{C}$ nazywamy odwzorowanie:

$$h: V \times V \rightarrow \mathbb{C}$$

takie, że dla $v, w \in V$ i $\alpha \in \mathbb{C}$ mamy

- (1) $h(v, \alpha w) = \alpha h(v, w)$,
- (2) $h(v, w + w') = h(v, w) + h(v, w')$,
- (3) $h(v, w) = \overline{h(w, v)}$,
- (4) $h(v, v) > 0$ dla $v \neq 0$ ($h(v, v) \in \mathbb{R}$).

Często można spotkać inny zestaw aksjomatów iloczynu skalarnego:

- (1') $h(v, \alpha w) = \alpha h(v, w)$, $h(\alpha v, w) = \overline{\alpha} h(v, w)$,
- (2') $h(v, w + w') = h(v, w) + h(v, w')$, $h(v + v', w) = h(v, w) + h(v', w)$,
- (3') $h(v, v) \in \mathbb{R}$,
- (4') $h(v, v) > 0$ dla $v \neq 0$.

Oczywistym jest, że (1-4) pociąga za sobą (1'-4'). W obu też przypadkach h jest odwzorowaniem liniowym ze względu na drugą, a antyliniowym ze względu na pierwszą zmienną. Mówimy, że h jest formą półtoraliniową.

Pokażemy teraz równoważność obu definicji.

Wyprowadzimy najpierw formułę polaryzacyjną dla odwzorowania półtoraliniowego. Mamy

$$h(v + w, v + w) = h(v, v) + h(w, w) + h(v, w) + h(w, v)$$

oraz

$$h(\iota v + w, \iota v + w) = h(v, v) + h(w, w) - \iota h(v, w) + \iota h(w, v),$$

a stąd, mnożąc drugą tożsamość przez ι i dodając do pierwszej, dostajemy (korzystając z półtoraliniowości h)

$$h(v, w) = \frac{1}{2}(h(v+w, v+w) - h(v, v) - h(w, w)) + \iota \frac{1}{2}(h(\iota v + w, \iota v + w) - h(v, v) - h(w, w)). \quad (3)$$

Podobnie, mnożąc drugą tożsamość przez $-\iota$ i dodając do pierwszej, dostajemy

$$h(w, v) = \frac{1}{2}(h(v+w, v+w) - h(v, v) - h(w, w)) - \iota \frac{1}{2}(h(\iota v + w, \iota v + w) - h(v, v) - h(w, w)). \quad (4)$$

Z warunku (3') wynika więc równość (3).

Spostrzeżenie: Im h jest formą $\mathbb{R}$ -dwuliniową, antysymetryczną i niezdegenerowaną. Re h jest formą $\mathbb{R}$ -dwuliniową, symetryczną i niezdegenerowaną, więc zadaje na V strukturę przestrzeni unormowanej. Możemy zatem stosować oznaczenia i konstrukcje właściwe przestrzeniom z normą. Przede wszystkim, jest to przestrzeń metryczna, więc topologiczna.

Ponadto,

- (1) $h(v, w)$ oznaczamy $(v | w)$
- (2) $(h(v, v))^{\frac{1}{2}}$ będziemy oznaczać $\|v\|$ i nazywać *normą (długością)* wektora v .

Jak i w przypadku euklidesowym, mamy równość równoległoboku

$$\|v + w\|^2 + \|v - w\|^2 = 2(\|v\|^2 + \|w\|^2)$$

DOWÓD:

$$\|v + w\|^2 + \|v - w\|^2 = (v + w|v + w) - (v - w|v - w) = 2(v|v) + 2(w|w)$$

■

Przykłady:

(1) $\mathbb{C}^n$ z iloczynem skalarnym

$$(x | y) = \overline{x_1}y_1 + \dots + \overline{x_n}y_n.$$

(2) Przestrzeń funkcji ciągłych na odcinku $[a, b]$ z iloczynem skalarnym

$$(f | g) = \int_a^b \overline{f}g.$$

(3) Przestrzeń $C([a, b])$ funkcji różniczkowalnych w sposób ciągły z iloczynem skalarnym

$$(f | g) = \int_a^b \overline{f}g + \int_a^b \overline{f}'g',$$

gdzie 'prim' oznacza pochodną.

Przestrzenie z drugiego i trzeciego przykładu są wymiaru nieskończonego. Jako przestrzenie metryczne nie są zupełne i można je, metodą standardową, uzupełnić. Otrzymane w ten sposób przestrzenie oznaczamy $H^0([a, b])$ i $H^1([a, b])$.

2.1. Podstawowe własności iloczynu skalarnego.

TWIERDZENIE 6 (NIERÓWNOŚĆ SCHWARZA). *Jeśli V jest przestrzenią wektorową z iloczynem skalarnym, to*

$$|(v | w)| \leq \|v\| \|w\|. \quad (5)$$

Równość zachodzi wtedy i tylko wtedy, gdy v i w są liniowo zależne.

DOWÓD: Jeśli $v = \mathbf{0}$, to twierdzenie jest trywialne.

Jeśli $v \neq \mathbf{0}$, to rozpatrzmy funkcję $\alpha: \mathbb{R} \ni t \mapsto \|tv + w\|^2 \in \mathbb{R}$, czyli

$$\alpha(t) = t^2(v | v) + 2t \operatorname{Re}(v | w) + (v | w).$$

Oczywiście $\alpha(t) \geq 0$, zatem wyróżnik tego trójmianu jest niedodatni, tzn.,

$$(\operatorname{Re}(v | w))^2 - (\|v\| \|w\|)^2 \leq 0. \quad (6)$$

Dla pewnego rzeczywistego φ mamy

$$(v | w) = e^{i\varphi} |(v | w)|,$$

zatem

$$|(v | w)| = e^{-i\varphi} (v | w) = (e^{i\varphi} v | w) = \operatorname{Re}(e^{i\varphi} v | w).$$

Stąd i z (6) dostajemy

$$|(v | w)|^2 \leq \|e^{i\varphi} v\|^2 \|w\|^2 = \|v\|^2 \|w\|^2.$$

Jeżeli $w = \lambda v$, to

$$|(v | w)| = |\lambda| \|v\|^2 = \|\lambda v\| \|v\| = \|v\| \|w\|.$$

Niech teraz $|(v | w)| = \|v\| \|w\|$ i $|(v | w)| = e^{-i\varphi} (v | w)$. Rozpatrzmy funkcję

$$\begin{aligned} \beta: t \mapsto \beta(t) &= \|e^{i\varphi} t v + w\|^2 = t^2 \|v\|^2 + 2t |(v | w)| + \|w\|^2 = \\ &= t^2 \|v\|^2 + 2t \|v\| \|w\| + \|w\|^2 = (t \|v\| + \|w\|)^2. \end{aligned}$$

β jest równe zero dla $t_0 = -\frac{\|w\|}{\|v\|}$, czyli $w = (e^{i\varphi} \frac{\|w\|}{\|v\|})v$. ■

Bezpośrednim wnioskiem z nierówności Schwarz'a jest nierówność trójkąta:

$$\|v + w\|^2 = \|v\|^2 + 2 \operatorname{Re}(v|w) + \|w\|^2 \leq \|v\|^2 + 2\|v\|\|w\| + \|w\|^2 = (\|v\| + \|w\|)^2.$$

Zatem $\| \cdot \|$ spełnia aksjomaty normy w przestrzeni wektorowej. Z nierówności Schwarz'a wynika też, że iloczyn skalarny jest funkcją ciągłą na $V \times V$ z normą produktową. Przy okazji zauważmy, że w iloczynie kartezjańskim $V \times W$ przestrzeni z iloczynami skalarnymi, odpowiednio $(\cdot | \cdot)_V$ i $(\cdot | \cdot)_W$ możemy zdefiniować iloczyn skalarny wzorem

$$((v, w)|(v', w')) = (v|v')_V + (w|w')_W.$$

Dla dowolnego podzbioru $A \subset V$ przestrzeni z iloczynem skalarnym definiujemy zbiór

$$A^\perp = \{w \in V: \forall v \in A, (w|v) = 0\}.$$

Oczywistym jest, że $A^\perp$ jest domkniętą podprzestrzenią wektorową przestrzeni V . Mają też miejsce następujące oczywiste relacje

- (1) Jeżeli $A \subset B$, to $A^\perp \supset B^\perp$.
- (2) $(A^\perp)^\perp$ zawiera najmniejszą domkniętą podprzestrzeń zawierającą A .

Ponieważ iloczyn skalarny h jest formą półtoraliniową, odpowiadają mu dwa odwzorowania $F_h: V \rightarrow V^*$ i ${}_h F: V \rightarrow V^\#$ zdefiniowane przez

$$\begin{aligned} \langle F_h(v), w \rangle &= (v | w) \\ \langle {}_h F(v), w \rangle &= (w | v). \end{aligned} \tag{7}$$

F_h jest odwzorowaniem antyliniowym, natomiast odwzorowanie ${}_h F$ jest liniowe i, jak łatwo zauważyć, hermitowsko symetryczne. Ponadto

$$\langle {}_h F(v), w \rangle = (w | v) = \overline{(v | w)} = \overline{\langle F_h(v), w \rangle} = \langle \overline{F_h}(v), w \rangle,$$

czyli ${}_h F = \overline{F_h}$. Jeżeli $v \in \ker F_h$, to $F_h(v) = 0$ i

$$0 = \langle F_h(v), v \rangle = h(v, v) = \|v\|^2.$$

Stąd $v = \mathbf{0}$, czyli ${}_h F$ jest injekcją. W przypadku przestrzeni wymiaru skończonego oznacza to, że ${}_h F$ jest izomorfizmem. Nie jest tak dla wymiaru nieskończonego, ale, jak zobaczymy w dalszym ciągu wykładu, po ograniczeniu się do funkcjonałów ciągłych i spełnieniu warunku zupełności przestrzeni, znów dostajemy izomorfizm.

Zauważmy jeszcze, że $A^\perp = F_h^{-1}(A^\circ)$, gdzie $A^\circ = \{f \in V^*: f(v) = 0 \forall v \in A\}$. Możemy tu zastąpić F_h przez ${}_h F$ i V^* przez $V^\#$.

3. Przestrzeń Hilberta.

Zupełna przestrzeń z normą jest przestrzenią Banacha. Zupełną przestrzeń z iloczynem skalarnym nazywamy *przestrzenią Hilberta*. Przestrzeń Hilberta jest przestrzenią Banacha, więc można korzystać z rachunku różniczkowego i innych metod omawianych w kursie Analizy. Warto zwrócić uwagę na to, że nie każda norma jest równoważna normie hilbertowskiej, tzn. pochodzącej od iloczynu skalarnego. Oczywiście, jest to możliwe dla wymiaru nieskończonego. W przypadku wymiaru skończonego, wszystkie normy są równoważne. Przypomnę tu, że dwie normy $\| \cdot \|$ i $\| \cdot \|'$ na przestrzeni wektorowej V są równoważne, jeżeli istnieją liczby dodatnie a, b takie, że dla każdego $v \in V$ zachodzi nierówność $a\|v\| \leq \|v\|' \leq b\|v\|$.

TWIERDZENIE 7 (O RZUCIE PROSTOPADŁYM). Niech H będzie przestrzenią Hilberta z iloczynem skalarnym h i niech $W \subset H$ będzie domkniętą podprzestrzenią wektorową. Wówczas

$$H = W \oplus W^\perp$$

(w sensie algebraicznym i topologicznym).

DOWÓD: Jeżeli $v \in W \cap W^\perp$, to $(v | v) = 0$, czyli $v = 0$.

Czy $H = W + W^\perp$?

Rozpatrzmy funkcję

$$V \ni v \mapsto \alpha(v) = \inf_{y \in W} \|v - y\|^2.$$

Z definicji inf istnieje ciąg $(y_n \in W)$ taki, że $\alpha(v) = \lim_{n \rightarrow \infty} \|v - y_n\|^2$. Zatem możemy przyjąć, że

$$\alpha(v) \leq \|v - y_n\|^2 \leq \alpha(v) + \frac{1}{n}.$$

Stąd

$$\begin{aligned} \|y_n - y_m\|^2 &= \|(v - y_m) - (v - y_n)\|^2 = \\ &= 2(\|v - y_m\|^2 + \|v - y_n\|^2) - \|2v - (y_m + y_n)\|^2 \\ &\leq 4\alpha + 2\left(\frac{1}{n} + \frac{1}{m}\right) - 4\alpha = 2\left(\frac{1}{n} + \frac{1}{m}\right) \rightarrow 0 \end{aligned}$$

Zatem ciąg y_n jest ciągiem Cauchy'ego. Ponieważ przestrzeń H jest zupełna, a podprzestrzeń W jest domknięta jego granica $P(v)$ istnieje, należy do W i $\alpha(v) = \|v - P(v)\|^2$.

Pokażemy, że $v - P(v) \in W^\perp$. Niech $y \in W$, wówczas funkcja

$$f(t) \mapsto \|(v - P(v)) + ty\|^2$$

ma minimum w $t = 0$. Z drugiej strony

$$f(t) = \|v - P(v)\|^2 + 2t \operatorname{Re}(y | v - P(v)) + t^2 \|y\|^2,$$

czyli

$$0 = f'(0) = 2 \operatorname{Re}(y | v - P(v)).$$

Ponadto

$$\operatorname{Im}(y | v - P(v)) = \operatorname{Re}(iy | v - P(v)) = 0,$$

bo $iy \in W$. Oznacza to, że $v - P(v) \in W^\perp$. Rozkład $v = P(v) + (v - P(v))$ jest rozkładem w sumie prostej (algebraicznej!) $H = W \oplus W^\perp$. Trzeba jeszcze pokazać, że suma ta jest sumą topologiczną. Jest to natychmiastowy wniosek z poniższego rachunku

$$\|v\|^2 = (v|v) = (P(v)|P(v)) + (v - P(v)|v - P(v)) = \|P(v)\|^2 + \|v - P(v)\|^2. \quad \blacksquare$$

Odwzorowanie P zdefiniowane w dowodzie nazywamy rzutem ortogonalnym na podprzestrzeń W .

Łatwym wnioskiem z twierdzenia o rzucie prostopadłym jest twierdzenie o reprezentacji funkcyjonału.

TWIERDZENIE 8 (RIESZA O REPREZENTACJI FUNKCJONAŁU LINIOWEGO I CIĄGŁEGO). Dla każdego funkcjonału liniowego i ciągłego f na przestrzeni Hilberta H istnieje dokładnie jeden wektor $w_f \in H$ taki, że dla każdego wektora $v \in H$ zachodzi równość

$$f(v) = (w_f | v).$$

DOWÓD: Niech $W = \ker f$. Jest to domknięta podprzestrzeń liniowa H . Domkniętość wynika z ciągłości f . Na mocy twierdzenia o rzucie prostopadłym $H = W \oplus W^\perp$. Pokażemy, że $W^\perp$ ma wymiar 1. Niech bowiem $v, w \in W^\perp$, to $f(v)w - f(w)v \in W^\perp$ i $f(f(v)w - f(w)v) = 0$, więc $f(v)w - f(w)v \in W$. Stąd $f(v)w - f(w)v = 0$ co oznacza, że v, w są liniowo zależne. Zatem istnieje dokładnie jeden $v_0 \in W^\perp$ taki, że $\|v_0\| = 1$ i $f(v_0) > 0$. Połóżmy $w_f = f(v_0)v_0$. Mamy $f(w_f) = (f(v_0))^2 = (w_f | w_f)$ i stąd $f(v) = (w_f | v)$ dla każdego $v \in H$. ■

Uwaga: OD TEGO MIEJSCA H^* ($H^\#$) oznaczać będzie przestrzeń funkcjonałów liniowych (antyliniowych) i CIĄGŁYCH na H .

Przestrzenie H^* i $H^\#$ są przestrzeniami Banacha (przestrzeń odwzorowań liniowych i ciągłych między przestrzeniami Banacha jest przestrzenią Banacha). Twierdzenie Riesz'a oznacza, że odwzorowania $F_h: H \rightarrow H^*$ i ${}_hF: H \rightarrow H^\#$ (7) są surjektywne. Ponieważ są też injektywne, są izomorfizmami (F_h antyliniowym, a ${}_hF$ liniowym) przestrzeni wektorowych. Pokażemy, że są izometriami, czyli izomorfizmami przestrzeni Banacha.

TWIERDZENIE 9. *Odwzorowania ${}_hF$ i F_h są izometriami (zachowują normę).*

DOWÓD: Niech $f = F_h(w_f)$. Mamy

$$\|f\| = \sup_{\|v\|=1} |f(v)| = \sup_{\|v\|=1} |(w_f | v)| = \|w_f\|,$$

bo z nierówności Schwarz'a $|(w_f | v)| \leq \|w_f\|$. Analogicznie pokazujemy, że ${}_hF$ jest izometrią

■

Przykład Przestrzeń ℓ^2 ciągów liczb zespolonych, sumowalnych z kwadratem, tzn. $(a_i) \in \ell^2$ jeżeli $\sum |a_i|^2 < \infty$, z iloczynem skalarnym

$$((a_i) | (b_i)) = \sum \bar{a}_i b_i,$$

jest przestrzenią Hilberta. Ponieważ ${}_hF$ i F_h są izometriami, można przy ich pomocy wyposażyć przestrzeń H^* i $H^\#$ w iloczyn skalarny, zgodny z zastaną normą:

$$\begin{aligned} (F_h(v) | F_h(w)) &= (w | v) \\ ({}_hF(v) | {}_hF(w)) &= (v | w). \end{aligned}$$

4. Bazy w przestrzeni Hilberta.

Niech V będzie przestrzenią wektorową. Bazą w V nazywamy zbiór $B \subset V$ taki, że każdy jego skończony podzbiór jest liniowo niezależny i każdy wektor z V jest skończoną kombinacją liniową wektorów bazy. W przypadku przestrzeni wektorowej z topologią, możemy zmodyfikować pojęcie bazy żądając, by skończone kombinacje liniowe tworzyły zbiór gęsty w V . Nie jest to jednak wystarczające, i w przypadku ogólnej przestrzeni Banacha pojęcie bazy jest dość skomplikowane. W przestrzeni z iloczynem skalarnym możemy mówić o bazie ortogonalnej i bazie ortonormalnej, co znacznie upraszcza problem definicji.

DEFINICJA 10. *Bazą ortonormalną w przestrzeni Hilberta H nazywamy zbiór $B \subset H$ taki, że*

- (1) każdy skończony podzbiór B jest ortonormalny,
- (2) zbiór skończonych kombinacji liniowych wektorów z B (powłoka liniowa B) jest gęsty w H .

Warunek drugi można zapisać tak: najmniejszą domkniętą podprzestrzenią zawierającą B jest całe H .

STWIERDZENIE 11. Niech B i B' będą bazami ortonormalnymi w przestrzeni Hilberta H . Wówczas B i B' są zbiorami równolicznymi.

DOWÓD: W przypadku wymiaru skończonego jest to fakt znany z algebry. Niech więc zbiory B i B' będą co najmniej $\aleph_0$. Dla skończonego podzbioru $\{e_1, \dots, e_k\} \subset B$ niech W będzie podprzestrzenią rozpiętą przez ten podzbiór. Z twierdzenia o rzucie ortogonalnym, dla każdego $b \in B'$

$$\|b\| = \|Pb\| + \|b - Pb\| \geq \|Pb\|,$$

gdzie $P: H \rightarrow W$ jest rzutem ortogonalnym. Ponieważ układ wektorów $\{e_1, \dots, e_k\}$ jest ortonormalny,

$$Pb = (e_1|b)e_1 + \dots + (e_k|b)e_k \quad \text{i} \quad \|Pb\|^2 = |(e_1|b)|^2 + \dots + |(e_k|b)|^2 \leq \|b\|^2 = 1.$$

Wynika stąd, że liczba wektorów $e \in B$, dla których $|(e|b)| > \frac{1}{n}$ jest skończona dla każdego n . Zatem zbiór $e \in B: (e|b) \neq 0$ jest przeliczalny. W iloczynie kartezjańskim $B \times B'$ definiujemy podzbiór $A = \{(e, b) \in B \times B': (e|b) \neq 0\}$. Jest on mocy nie większej niż moc zbioru $\mathbb{N} \times B$ i nie mniejszej niż moc zbioru B (dla każdego $b \in B$ istnieje co najmniej jeden wektor $b' \in B'$, że $(b|b') \neq 0$). Zbiór A jest nieskończony, więc moc $\mathbb{N} \times B$ jest równa mocy B . Wniosujemy stąd, że moc A jest równa mocy B . Zamieniając rolami B i B' dostajemy tezę. ■

Mówimy, że przestrzeń Hilberta jest *ośrodkowa*, jeżeli ma przeliczalną bazę ortonormalną. Równoważnie, jeżeli ma przeliczalny zbiór gęsty.

STWIERDZENIE 12. Niech B będzie bazą ortonormalną w przestrzeni Hilberta H . Wówczas dla każdego wektora $v \in H$

$$v = \sum_{e \in B} (e|v)e. \tag{8}$$

DOWÓD: Z dowodu poprzedniego stwierdzenia wiemy, że tylko przeliczalna liczba wyrazów w sumie (8) jest różna od zera. Możemy więc ograniczyć się do przypadku przestrzeni ośrodkowej z bazą $\{e_1, e_2, \dots\}$. Oznaczmy przez W_n podprzestrzeń rozpiętą przez n pierwszych wektorów bazy. Niech $P_n v = \sum_{i=1}^n (e_i|v)e_i$. Oczywiście, $P_n v \in W_n$ oraz $v - P_n v \in W_n^\perp$, czyli $P_n v$ jest rzutem ortogonalnym v na W_n . Z dowodu twierdzenia o rzucie ortogonalnym wiemy, że

$$\|v - P_n v\| = \inf_{w \in W_n} \|v - w\|,$$

z czego wniosek, że ciąg $\|v - P_n v\|$ jest malejący. Ponieważ $\bigcup_n W_n$ jest zbiorem gęstym w H , ciąg $\|v - P_n v\|$ maleje do zera. ■

Niech H będzie ośrodkową przestrzenią Hilberta. Rozkład (8) indukuje odwzorowanie

$$I_B: H \rightarrow \ell^2: v \mapsto ((e_i|v)).$$

Odwzorowanie to zachowuje iloczyn skalarny: w oznaczeniach z dowodu Stwierdzenia 12

$$(v|w) = \lim_{n \rightarrow \infty} (P_n v|P_n w) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{i=1}^n \overline{(e_i|v)}(e_i|w) = (((e_i|v))|((e_i|w))).$$

Oznacza to, że baza w ośrodkowej przestrzeni Hilberta zadaje jej izomorfizm (izometrię) z przestrzenią ℓ^2 .

4.1. Ważny przykład. Niech $H = L^2([0, 2\pi])$, tzn. H jest uzupełnieniem przestrzeni funkcji ciągłych (o wartościach zespolonych) na odcinku $[0, 2\pi]$ z iloczynem skalarnym

$$(f|g) = \int_0^{2\pi} \bar{f}(t)g(t)dt.$$

Niech $e_k(t) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}}e^{ikt}$. Sprawdzamy, że funkcje te tworzą układ ortonormalny w $L^2([0, 2\pi])$:

$$(e_l|e_k) = \int_0^{2\pi} e^{-ilt}e^{ikt}dt = \begin{cases} 0 & \text{dla } k \neq l \\ 1 & \text{dla } k = l. \end{cases}$$

Funkcje $\sin$ i $\cos$ rozdzielają punkty w $[0, 2\pi[$, więc z zespolonej wersji twierdzenia Weierstrassa funkcje ciągłe na $[0, 2\pi]$ z warunkiem $f(0) = f(2\pi)$ można jednostajnie przybliżać wielomianami od e_1 i e_{-1} . Ale $(e_1)^k = e_k$, więc powłoka liniowa układu (e_k) jest jednostajnie gęsta w $C([0, 2\pi])$ (z warunkiem brzegowym), więc gęsta w $L^2([0, 2\pi])$. Rodzina $B = (e_k)$ tworzy bazę w $L^2([0, 2\pi])$. Odwzorowanie $I_B: L^2([0, 2\pi]) \rightarrow \ell^2$ nazywa się transformatą Fouriera, a reprezentacja

$$L^2([0, 2\pi]) \ni f(t) = \sum_{-\infty}^{\infty} a_k e^{ikt}$$

szeregiem Fouriera funkcji f .

5. Operatory w przestrzeni Hilberta.

5.1. Sprzężenie hermitowskie. Niech H będzie przestrzenią Hilberta i niech $F \in \text{End}(H) = L(H, H)$. Dla każdego $w \in V$ odwzorowanie

$$H \ni v \mapsto (w|Fv) \in \mathbb{C}$$

jest liniowe, zatem na mocy twierdzenia o reprezentacji funkcjonału liniowego istnieje $\tilde{w} \in V$ takie, że $(w|Fv) = (\tilde{w}|v)$ dla każdego v . Oznaczmy $\tilde{w} = F^\dagger w$. Jak łatwo zauważyć, odwzorowanie $F^\dagger$ jest liniowe (addytywność oczywista):

$$(F^\dagger \lambda v | w) = (\lambda v | F(w)) = \bar{\lambda}(v | F(w)) = \bar{\lambda}(F^\dagger v | w) = (\lambda F^\dagger v | w).$$

Nazywamy je *sprzężeniem hermitowskim* operatora F .

Uwaga. Sprzężenie hermitowskie operatora F możemy zdefiniować używając odwzorowania $F_h: H \rightarrow H^*$:

$$F^\dagger = F_h^{-1} \circ F^* \circ F_h,$$

lub odwzorowania ${}_h F: H \rightarrow H^\#$:

$$F^\dagger = {}_h F^{-1} \circ F^\# \circ {}_h F.$$

STWIERDZENIE 13. Dla $F, G \in L(H)$, $\lambda \in \mathbb{C}$ mamy

- (1) $(F^\dagger)^\dagger = F$,
- (2) $(F + G)^\dagger = F^\dagger + G^\dagger$,
- (3) $(\lambda F)^\dagger = \bar{\lambda}F^\dagger$,
- (4) $(F \circ G)^\dagger = G^\dagger \circ F^\dagger$.

DOWÓD:

- (1) Dla $v, w \in H$ mamy

$$(w|Fv) = (F^\dagger w|v) = \overline{(v|F^\dagger w)} = \overline{((F^\dagger)^\dagger v|w)} = (w|(F^\dagger)^\dagger v).$$

Stąd $Fv = (F^\dagger)^\dagger v$ i $F = (F^\dagger)^\dagger$.

- (2) Oczywiście.
- (3) Mamy

$$((\lambda F)^\dagger w|v) = (w|(\lambda F)v) = (w|F(\lambda v)) = (F^\dagger w|\lambda v) = (\bar{\lambda}F^\dagger w|v).$$

Stąd $(\lambda F)^\dagger = \bar{\lambda}F^\dagger$.

- (4) $((F \circ G)^\dagger w|v) = (w|F \circ Gv) = (F^\dagger w|Gv) = (G^\dagger \circ F^\dagger w|v)$. ■

Wniosek. Przyporządkowanie $F \mapsto F^\dagger$ jest antyliniowym izomorfizmem w przestrzeni $L(H)$.

DEFINICJA 14. Operator $F: \mathbf{H} \rightarrow \mathbf{H}$ nazywamy hermitowskim, jeżeli $F = F^\dagger$, to znaczy dla wszystkich $v, w \in \mathbf{H}$ $(w|Fv) = (Fw|v)$.

Łatwo zauważyć, że jeżeli operatory F, G są hermitowskie, to $F + G$ też jest hermitowski, a $F \circ G$ na ogół nie jest hermitowski. Z kolei dla hermitowskiego F , operator λF jest hermitowski wtedy i tylko wtedy, gdy $\lambda \in \mathbb{R}$.

DEFINICJA 15. Operator $F: \mathbf{H} \rightarrow \mathbf{H}$ nazywamy unitarnym, jeżeli jest surjekcją i dla wszystkich $v, w \in \mathbf{H}$ mamy $(Fv|Fw) = (v|w)$.

STWIERDZENIE 16.

- i) F jest unitarny wtedy i tylko wtedy, gdy jest surjekcją i dla wszystkich $v \in \mathbf{H}$ mamy $(Fv|Fv) = (v|v)$.
- ii) F jest unitarny wtedy i tylko wtedy, gdy $F^\dagger F = Id$.
- iii) Jeżeli F, G są unitarne, to $F \circ G$ też jest unitarny.

DOWÓD:

- i) Wynika z formuły polaryzacyjnej (3) i (4).
- ii) Mamy $(v|w) = (Fv|Fw) = (v|F^\dagger Fw)$. Stąd $F^\dagger F = Id$.
- iii) $(v|w) = (Gv|Gw) = (F(Gv)|F(Gw))$. ■

Łatwo zauważyć, że suma operatorów unitarnych na ogół nie jest operatorem unitarnym. Z kolei dla F unitarnego λF jest unitarny wtedy i tylko wtedy, gdy $|\lambda| = 1$.

Teraz kilka słów o operatorach rzutowych. Operator $P \in \mathbf{L}(\mathbf{H})$ taki, że $P^2 = P$ nazywany jest operatorem rzutowym. Zadaje on rozkład $\mathbf{H} = V \oplus W$ na sumę prostą podprzestrzeni domkniętych: $V = \text{im } P = \ker(Id - P)$ i $W = \ker P$. Operator rzutowy P jest operatorem rzutu ortogonalnego, jeżeli $\ker P = (\text{im } P)^\perp$, to znaczy, przestrzeń wzdłuż której się rzutuje jest dopełnieniem ortogonalnym przestrzeni na którą się rzutuje.

STWIERDZENIE 17. $P: V \rightarrow V$ jest operatorem rzutu ortogonalnego wtedy i tylko wtedy, gdy $P^2 = P$ i $P = P^\dagger$.

DOWÓD: Niech $P^2 = P$ i $P^\dagger = P$. Równość $P^2 = P$ oznacza, że P jest operatorem rzutowym. Mamy pokazać, że $(\text{im } P)^\perp = \ker P$. Niech $v \in \ker P$ i niech $w \in \text{im } P$, tzn., $w = Pw'$. Wówczas, ponieważ $P = P^\dagger$,

$$(v|w) = (v|Pw') = (P^\dagger v|w') = (Pv|w) = 0.$$

$\text{im } P$ i $\ker P$ są domknięte i rozpinają $\mathbf{H}$, więc $\ker P = (\text{im } P)^\perp$.

Założmy teraz, że P jest operatorem rzutu ortogonalnego na podprzestrzeń V . Niech $v, v_1 \in \mathbf{H}$ i niech $v = w + w', v_1 = w_1 + w'_1$ gdzie $w, w_1 \in V$ a $w', w'_1 \in V^\perp$. Mamy wówczas

$$(v|Pv_1) = (v|w_1) = (w|w_1) = (w|w_1 + w'_1) = (Pv|v_1).$$

Na koniec ciekawostka:

STWIERDZENIE 18. Jeżeli $F: \mathbf{H} \rightarrow \mathbf{H}$ jest jednocześnie unitarny i hermitowski, to $\frac{1}{2}(Id - F)$ jest operatorem rzutu ortogonalnego.

DOWÓD: Zauważmy, że $\frac{1}{2}(Id - F)$ jest hermitowski. Ponadto

$$\left(\frac{1}{2}(Id - F)\right)^2 = \frac{1}{4}(Id - 2F + F^2) = \frac{1}{4}(Id - 2F + F^\dagger F) = \frac{1}{2}(Id - F).$$

Na mocy poprzedniego stwierdzenia dostajemy tezę. ■

6. Odwzorowania Fredholma i zwarte.

Niech X i Y będą przestrzeniami Hilberta. Jak wiemy z Twierdzenia Riesz, możemy utożsamiać funkcjonały liniowe na przestrzeni Hilberta z elementami przestrzeni Hilberta. Możemy, ale nie musimy i w tym rozdziale robić tego nie będziemy. Niech $F: X \rightarrow Y$ będzie odwzorowaniem liniowym i ciągłym. Odwzorowanie sprzężone

$$F^*: Y^* \rightarrow X^*: f \mapsto f \circ F$$

jest też ciągle (ograniczone) i jego norma jest równa normie F :

$$\|F\| = \sup_{\|x\|=1} \|Fx\| = \sup_{\|x\|=1} \sup_{\|f\|=1} |\langle f, Fx \rangle| = \sup_{\|f\|=1} \sup_{\|x\|=1} |\langle F^*f, x \rangle| = \sup_{\|f\|=1} \|F^*f\| = \|F^*\|$$

Interesować nas będzie równanie $Fx = b$. Warunkiem rozwiązalności jest $b \in \text{im } F$, więc pytanie sprowadza się do opisu obrazu odwzorowania F .

STWIERDZENIE 1.

$$\overline{\text{im } F} = (\ker F^*)^\circ = \{y \in Y \mid \langle g, y \rangle = 0 \ \forall g \in \ker F^*\}.$$

DOWÓD: Jeżeli $y \in \text{im } F$, to dla $g \in \ker F^*$ mamy

$$\langle y, g \rangle = \langle Fx, g \rangle = \langle x, F^*g \rangle = 0.$$

W drugą stronę: jeżeli $g \in (\ker F^*)^\circ$, to dla każdego $x \in X$

$$0 = \langle Fx, g \rangle = \langle x, F^*g \rangle$$

i stąd $F^*g = 0$. ■

Podstawowym dla dalszych rozważań jest następujące twierdzenie.

TWIERDZENIE 1. *Dwa warunki są równoważne:*

- (1) $\dim \ker F < \infty$ i $\text{im } F$ jest domknięty,
- (2) z każdego ciągu ograniczonego (x_n) takiego, że ciąg Fx_n jest zbieżny, można wybrać podciąg zbieżny.

DOWÓD:

$$(2) \Rightarrow (1)$$

Jeżeli wybierzemy ciąg (x_n) taki, że $x_n \in \ker F$, to można wybrać podciąg zbieżny. Stąd kula jednostkowa w $\ker F$ jest zwarta, czyli wymiar $\ker F$ jest skończony. Oznaczmy $V = (\ker F)^\perp$, ortogonalne dopełnienie $\ker F$. Indukowane odwzorowanie $F: V \rightarrow Y$ jest injekcją. Pokażemy, że istnieje c takie, że dla $x \in V$ zachodzi nierówność

$$\|x\| \leq c \|Fx\|. \tag{9}$$

Istotnie, gdyby takie c nie istniało, to dla każdego j można by znaleźć wektor x_j taki, że $1 = \|x_j\| \geq j \|Fx_j\|$. Dla takiego ciągu $Fx_j \rightarrow 0$, więc można wybrać podciąg (x_{j_k}) , zbieżny do pewnego x . Oczywiście $\|x\| = 1$ i $x \in V$, ale z ciągłości F , $Fx = 0$. Sprzeczność, bo F na V jest injekcją.

Nierówność (9) oznacza, że odwzorowanie odwrotne (na $\text{im } F$) jest ciągle, a ponieważ wykres jest domknięty, to nie można go przez ciągłość rozszerzyć. Stąd jego dziedzina, czyli $\text{im } F$, musi być domknięty.

$$(1) \Rightarrow (2)$$

Niech (x_j) będzie ciągiem ograniczonym i takim, że ciąg Fx_j jest zbieżny. Rozłożymy ten ciąg na sumę dwóch: $x_j = y_j + z_j$, gdzie $y_j \in \ker F$ i $z_j \in (\ker F)^\perp$. Ciągi te są też ograniczone, bo $\|x_j\|^2 = \|y_j\|^2 + \|z_j\|^2$. $\ker F$ jest wymiaru skończonego, więc można wybrać podciąg zbieżny (y_{j_k}) . $Fz_j = Fx_j$, więc ciąg (Fz_j) jest zbieżny. Ale $F: (\ker F)^\perp \rightarrow \text{im } F$ jest izomorfizmem ($\text{im } F$ jest domknięty, więc odwrotne odwzorowanie jest ciągle), więc ciąg (z_j) jest zbieżny. Stąd ciąg $x_{j_k} = y_{j_k} + z_{j_k}$ jest zbieżny. ■

6.1. Odwzorowania zwarte. Odwzorowanie liniowe i ciągle $K: X \rightarrow Y$ nazywamy zwartym, jeżeli zbiory ograniczone przeprowadza w przewarte, tzn. z każdego ciągu ograniczonego (x_n) można wybrać podciąg x_{n_k} taki, że ciąg Kx_{n_k} jest zbieżny. Oczywiście jest, że złożenie odwzorowania ograniczonego (czyli ciągłego) ze zwartym jest odwzorowaniem zwartym (mówimy tylko o odwzorowaniach liniowych).

STWIERDZENIE 2. *Odwzorowanie dualne do odwzorowania zwartego jest odwzorowaniem zwartym*

DOWÓD: Niech $K: X \rightarrow Y$ będzie odwzorowaniem zwartym, a $C: X \rightarrow X^*$ izomorfizmem Riesz. Niech ciąg (g_n) w Y^* będzie ograniczony. Ciągi (K^*g_n) i $(C^{-1}K^*g_n)$ są też ograniczone. Zatem istnieje podciąg g_{n_k} taki, że ciąg $(KC^{-1}K^*g_{n_k})$ jest zbieżny (bo K jest zwarty). Mamy

$$\begin{aligned} \|K^*(g_n - g_m)\|^2 &= (C^{-1}K^*(g_n - g_m) | C^{-1}K^*(g_n - g_m)) \\ &= (C^{-1}(g_n - g_m) | KC^{-1}K^*(g_n - g_m)) \\ &\leq \|C^{-1}(g_n - g_m)\| \|KC^{-1}K^*(g_n - g_m)\| \\ &\leq M \|KC^{-1}K^*(g_n - g_m)\| \end{aligned}$$

bo ciąg (g_n) jest ograniczony. Ze zbieżności $(\|KC^{-1}K^*(g_{n_k})\|)$ wynika zbieżność $(K^*g_{n_k})$.

■

Niech Ω będzie obszarem ograniczonym w $\mathbb{R}^n$, z gładkim brzegiem. Przestrzeń $H^s(\Omega)$ definiujemy jako uzupełnienie przestrzeni funkcji gładkich względem normy iloczynu skalarnego

$$(f | g)_s = \sum_{|\alpha| \leq s} \int_{\Omega} D^{\alpha} \bar{f} D^{\alpha} g.$$

Równoważną normę (dla $s > 0$) dostaniemy biorąc jako iloczyn skalarny odwzorowanie

$$(f, g) \mapsto \sum_{|\alpha|=s} \int_{\Omega} D^{\alpha} \bar{f} D^{\alpha} g + \int_{\Omega} \bar{f} g.$$

Przestrzeń $H^s(\Omega)$ możemy też definiować jako przestrzeń funkcji z $L^2(\Omega)$, których pochodne dystrybucyjne do rzędu s też należą do $L^2(\Omega)$. Mamy oczywisty ciąg gęstych włożeń

$$H^0(\Omega) \supset H^1(\Omega) \supset H^2(\Omega) \supset \dots H^s(\Omega) \dots$$

Włożenia te są odwzorowaniami zwartymi (Lemat Rellicha). Mamy stąd dualny ciąg zwartych i gęstych włożeń

$$(H^0(\Omega))^* \subset (H^1(\Omega))^* \subset (H^2(\Omega))^* \subset \dots (H^s(\Omega))^* \dots$$

Utożsamiamy $H^0(\Omega) = L^2(\Omega)$ z dualną do niej i oznaczamy $(H^s(\Omega))^* = H^{-s}(\Omega)$. Otrzymujemy w ten sposób ciąg zwartych i gęstych włożeń

$$\dots H^{-s}(\Omega) \supset \dots \supset H^{-1}(\Omega) \supset H^0(\Omega) \supset H^1(\Omega) \supset H^2(\Omega) \supset \dots H^s(\Omega) \dots \quad (10)$$

6.2. Odwzorowania Fredholma.

DEFINICJA 1. Odwzorowanie (liniowe i ciągłe) $F: X \rightarrow Y$ nazywamy *Fredholma*, jeżeli $\text{im } F$ jest podprzestrzenią domkniętą, a $\dim \ker F$ oraz $\dim Y / \text{im } F$ są skończone.

Ze Stwierdzenia 1 wynika, że $\dim Y / \text{im } F = \dim \ker F^*$. Przestrzeń $Y / \text{im } F$ nazywana jest *kojędrem* F .

STWIERDZENIE 2. *Jeżeli $F: X \rightarrow Y$ jest Fredholma, to dualne $F^*: Y^* \rightarrow X^*$ jest też Fredholma.*

DOWÓD: Mamy $\text{im } F = (\ker F^*)^\circ$ i stąd $\dim \ker F^* = \dim Y / \text{im } F < \infty$. Odwzorowanie F indukuje izomorfizm $\tilde{F}: X / \ker F \rightarrow \text{im } F$, więc też izomorfizm dualny

$$\tilde{F}^*: (\text{im } F)^* \rightarrow (X / \ker F)^*.$$

Ponieważ $\text{im } F = (\ker F^*)^\circ$, to $(\text{im } F)^* = Y^* / \ker F^*$, a z równości $\overline{\text{im } F^*} = (\ker F)^\circ$ wynika

$$(X / \ker F)^* = (\ker F)^\circ = \overline{\text{im } F^*}.$$

Mamy zatem izomorfizm $\tilde{F}^*: Y^* / \ker F^* \rightarrow \overline{\text{im } F^*}$, a ponieważ $\tilde{F}^* = \tilde{F}^*$ (sprawdzić!), to $\overline{\text{im } F^*} = \text{im } F^*$. Oczywiście $\dim(X^* / \text{im } F^*) = \dim \ker F < \infty$. ■

Bardzo ważny jest fakt, że zaburzenie odwzorowania Fredholma odwzorowaniem zwartym pozostaje odwzorowaniem Fredholma.

TWIERDZENIE 3. *Jeżeli $F: X \rightarrow Y$ jest Fredholma, a $K: X \rightarrow Y$ zwarty, to $F + K: X \rightarrow Y$ jest też Fredholma.*

DOWÓD: Niech (x_n) będzie ograniczonym ciągiem w X takim, że ciąg $((F + K)x_n)$ jest zbieżny. Ze zwartości K istnieje podciąg (x_{n_k}) taki, że (Kx_{n_k}) jest ciągiem zbieżnym. Zatem (Fx_{n_k}) jest też zbieżny, a ponieważ F jest Fredholma, to istnieje podciąg zbieżny $(x_{n_{k_l}})$. Ze Twierdzenia 1 $\dim \ker(F + K) < \infty$ i obraz $\text{im}(F + K)$ jest domknięty. Zastępując F, K przez ich dualne i korzystając ze Stwierdzeń 2, 2 $\dim \ker(F + K)^* < \infty$. ■

6.3. Zagadnienie brzegowe. Dla prostoty, niech $\mathbb{K} = \mathbb{R}$. Niech B będzie funkcją symetryczną, biliniową i ciągłą na przestrzeni Hilberta X . Odpowiadające jej odwzorowanie liniowe $X \rightarrow X^*$ jest też ciągłe, a z powodu symetrii B , samosprzężone. Prostym rachunkiem sprawdzamy, że jest to pochodna funkcji $\varphi: X \rightarrow \mathbb{R}: x \mapsto \frac{1}{2}B(x, x)$.

Weźmy teraz, dla obszaru spójnego Ω , $X = H^1(\Omega)$ i $B(f, g) = \int_{\Omega} \sum_i f_{,i} g_{,i}$. Widać, że $B(f, g) = (f | g) - \int_{\Omega} f g$, gdzie iloczyn skalarny jest w $H^1(\Omega)$. Zatem stowarzyszone odwzorowanie liniowe $F: X \rightarrow X^*$ jest różnicą $F = C_1 - C_0$, gdzie $C_1: X \rightarrow X^*$ jest izomorfizmem Riesza, a $C_0: X \rightarrow X^*$ jest izomorfizmem Riesza $H^0(\Omega) \rightarrow (H^0(\Omega))^*$, złożonym z kanonicznymi włożeniami $H^1(\Omega) \rightarrow H^0(\Omega)$ i $(H^0(\Omega))^* \subset (H^1(\Omega))^*$. Wiemy (10), że włożenia te są gęste i zwarte, zatem odwzorowanie C_0 jest zwarte. Z Twierdzenia 3 wiemy, że odwzorowanie F jest Fredholma. Ponieważ forma B jest symetryczna, F jest odwzorowaniem samosprzężonym. Zatem $\text{im } F = (\ker F)^\circ$. Z dodatniości funkcji kwadratowej $f \mapsto B(f, f)$ i z tego, że F jest pochodną funkcji $\frac{1}{2}B(f, f)$, z $B(f, f) = 0$ wynika $F(f) = 0$. Zatem jądro F jest zbiorem zer funkcji kwadratowej $B(f, f)$. Mamy więc $\ker F = \{f \mid f_{,i} = 0\}$, czyli f z $\ker F$ jest funkcją stałą. Zobaczmy, jak można interpretować $F(f)$ dla gładkich funkcji. Z twierdzenia Gaussa-Greena,

$$\int_{\omega} \sum_i f_{,i} g_{,i} = - \int_{\Omega} (\Delta f) g + \int_{\partial\Omega} f_n g,$$

gdzie f_n jest składową normalną do brzegu gradientu funkcji f . Para (ρ, D_n) należy do obrazu f jeżeli $-\int_{\Omega} \rho + \int_{\partial\Omega} D_n = 0$. W elektrostatyce ten warunek oznacza, że całkowity ładunek jest równy zero (tw. Gaussa).

7. Równania całkowe.

7.1. Operator całkowy. Dla prostoty, zajmijmy się równaniami całkowymi dla funkcji na odcinku $I = [a, b]$. Operatorem całkowym Fredholma nazywamy operator A postaci

$$Af(x) = \int_a^b K_A(x, y) f(y) dy.$$

Oszacujmy Af w normie $L^2(I)$:

$$\begin{aligned} \int_a^b [Af(x)]^2 dx &= \int_a^b \left(\int_a^b K_A(x, y) f(y) dy \right)^2 dx \\ &\leq \int_a^b \left(\int_a^b K_A^2(x, y) dy \int_a^b f^2(y) dy \right) dx = \int_a^b f^2(y) dy \int_a^b \int_a^b K_A^2(x, g) dy, \end{aligned}$$

czyli

$$\|Af\|_{L^2(I)} \leq \|K_A(x, y)\|_{L^2(I \times I)} \|f\|_{L^2(I)}.$$

Oznacza to, że $K_A \in L^2(I \times I)$ definiuje ciągle operator $A: L^2(I) \rightarrow L^2(I)$ z szacowaniem normy $\|A\| \leq \|K_A(x, y)\|_{L^2(I \times I)}$.

Zauważmy, że

- (1) $K_{A^*}(x, y) = K_A(y, x)$,
- (2) $K_{AB}(x, y) = \int_a^b K_A(x, z) K_B(z, y) dz$.

Pokażemy teraz, że operator całkowy jest zwarty. Przydatny tu będzie ogólniejszy fakt.

TWIERDZENIE 4. $K: X \rightarrow X$ jest operatorem zwartym wtedy i tylko wtedy, gdy jest granicą, w normie operatorowej, operatorów skończenie-wymiarowych, tj. takich, których obraz jest wymiaru skończonego.

DOWÓD: Niech K będzie operatorem zwartym. Obraz kuli jednostkowej jest zbiorem prezwartym, czyli jego domknięcie jest zbiorem zwartym. Dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje skończony zbiór $x_1, \dots, x_{n_\varepsilon}$ w X taki, że $\bigcup_i K(x_i, \varepsilon)$ zawiera obraz kuli jednostkowej. Oznacza to, że dla każdego $\|x\| < 1$ odległość $K(x)$ od przestrzeni V_ε rozpiętej na $x_1, \dots, x_{n_\varepsilon}$ jest mniejsza od ε . Stąd wniosek, że $\|K - P_\varepsilon \circ K\| \leq \varepsilon$, gdzie P_ε jest rzutem ortogonalnym na V_ε . K jest granicą normową $P_\varepsilon \circ K$.

W drugą stronę. Niech $\|K - K_n\| < \frac{1}{n}$, gdzie K_n jest operatorem skończenie-wymiarowym. Weźmy ciąg ograniczony x_j , $\|x_j\| \leq 1$. Istnieje podciąg istniejący podciąg $x_{j(1,k)}$ taki, że ciąg $K_1(x_{j(1,k)})$ jest zbieżny. Następnie wybieramy podciąg $x_{j(2,k)}$ ciągu $x_{j(1,k)}$, tak, by ciąg $K_2(x_{j(2,k)})$ był zbieżny, itd. Podciąg $x_{j(n,k)}$ jest więc taki, że dla $m \leq n$ ciąg $k \mapsto K_m(x_{j(n,k)})$ jest zbieżny. Można przy tym tak wybierać te podciągi, by dla $k, l > n$ zachodziła nierówność $\|K_n(x_{j(n,k)}) - K(x_{j(n,l)})\| < \frac{1}{n}$. Ciąg $K(x_{j(n,n)})$ jest zbieżny, bo dla $m > n$

$$\begin{aligned} \|K(x_{j(n,n)}) - K(x_{j(m,m)})\| &\leq \|K(x_{j(n,n)}) - K_n(x_{j(n,n)})\| \\ &\quad + \|K_n(x_{j(n,n)}) - K_n(x_{j(m,m)})\| + \|K_n(x_{j(m,m)}) - K(x_{j(m,m)})\| \leq \frac{3}{n}. \end{aligned}$$

■

Dla pokazania, że operator całkowy A jest zwarty, wystarczy udowodnić, że jest granicą operatorów skończenie-wymiarowych. $L^2(I)$ można wybrać przeliczalną bazę ortonormalną (φ_n) . Funkcje $\varphi_{nm}(x, y) = \varphi_n(x)\varphi_m(y)$ tworzą bazę ortonormalną w $L^2(I \times I)$. Mamy więc

$$K_A = \sum_{n,m} \alpha_{nm} \varphi_{nm}, \quad Af = \sum_{n,m} \alpha_{nm} (\varphi_n | f) \varphi_m.$$

Oznaczmy przez P_N rzut ortogonalny na podprzestrzeń rozpiętą przez N pierwszych wektorów bazy. Mamy

$$P_N A P_N f = \sum_{n,m=1}^N \alpha_{nm} (\varphi_n | f) \varphi_m.$$

Stąd $P_N A P_N \rightarrow A$ w normie operatorowej, bo jądra zbiegają w $L^2(I \times I)$. Zajmiemy się teraz równaniem całkowym

$$(Id - \lambda A)f = g,$$

gdzie A jest, jak zwykle, operatorem całkowym z jądrem K_A . Istotna jest zwartość tego operatora.

TWIERDZENIE 5 ALTERNATYWA FREDHOLMA. Niech $A: X \rightarrow X$ będzie zwartym odwzorowaniem przestrzeni Hilberta X w siebie. Możliwe są dwie, wykluczające się sytuacje

- (1) dla każdego $g \in X$ istnieje rozwiązanie równania $(Id - A)f = g$,
- (2) równanie jednorodne $(Id - A)f = 0$ ma nietrywialne rozwiązanie.

DOWÓD: Twierdzenie to jest oczywiste w przypadku A samosprężonego, bo wtedy obraz jest anihilatorem jądra (operator $I - A$ jest Fredholma, więc obraz jest domknięty). W przypadku ogólnym wystarczy pokazać, że $\dim \ker(Id - A) = \dim \operatorname{coker}(Id - A)$. Istotnie, równość ta oznacza, że $\ker(Id - A) = \{0\}$ wtedy i tylko wtedy, gdy $\operatorname{im}(Id - A) = X$. Dowód przeprowadzimy w trzech etapach. Oznaczmy $T = Id - A$.

- i) $\dim \operatorname{coker} T = 0 \Rightarrow \dim \ker T = 0$
 oznaczymy $M_n = \ker T^n$. Oczywiście $\{0\} = M_0 \subset M_1 \subset M_2 \subset \dots$. Ciąg ten stabilizuje się, bo gdyby $M_n \subsetneq M_{n+1}$ dla każdego n , to istniałby ciąg ortonormalny (f_n) taki, że $f_n \in M_n$, $f_n \notin M_{n+1}$. Dla takiego ciągu

$$\|Af_n - Af_m\|^2 = \|f_n - (Tf_n + f_m - Tf_m)\|^2 = \|f_n\|^2 + \|Tf_n + f_m - Tf_m\|^2 \geq \|f_n\|^2 = 1$$

dla $n > m$, bo wtedy $(Tf_n + f_m - Tf_m) \in M_{n-1}$, a $f_n \perp M_{n-1}$. Czyli z ciągu Af_n nie można wybrać podciągu zbieżnego, co jest sprzeczne ze zwartością A . Zatem ciąg M_n stabilizuje się. Przypuśćmy teraz, że $\dim \ker T \neq 0$, tzn. istnieje niezerowy f_1 taki, że $Tf_1 = 0$. Ale $\operatorname{im} T$ jest całą przestrzenią, więc istnieje f_2 takie, że $Tf_2 = f_1$. Podobnie $f_2 = Tf_3$ itd. Ciąg (f_n) ma tę własność, że $f_n \in M_n$ i $f_n \notin M_{n-1}$. Istnienie takiego ciągu oznacza, że ciąg podprzestrzeni (M_n) nie stabilizuje się. Sprzeczność.

- ii) $\dim \ker T = 0 \Rightarrow \dim \operatorname{coker} T = 0$
 Wystarczy zauważyć, że $\dim \ker T = \dim \operatorname{coker} T^*$, $\dim \operatorname{coker} T = \dim \ker T^*$ i zastosować i) do operatora T^* .
- iii) $\dim \ker T = \dim \operatorname{coker} T$

Niech $(\varphi_1, \dots, \varphi_n)$ będzie bazą $\ker T$, a $(\psi_1, \dots, \psi_m)$ bazą przestrzeni dopełniającej $\operatorname{im} T$. Przypuśćmy, że $m > n$. Modyfikujemy operator A kładąc

$$\tilde{A} = A - \sum_{i=1}^n (\cdot | \varphi_i) \psi_i, \quad \tilde{T} = Id - \lambda \tilde{A}$$

$\tilde{A}$ jest operatorem zwartym jak suma zwartego i skończenie-wymiarowego, więc możemy stosować ii) do $\tilde{T}$. Jeżeli $\tilde{T}f = 0$, to $Tf = 0$ i $\sum_{i=1}^n (f | \varphi_i) \psi_i = 0$, a stąd $(f | \varphi_i) = 0$. Zatem $f = 0$. Sprzeczność, bo z $m > n$ wynika, że jądro $\tilde{T}$ nie jest zerowe. ■

7.2. Wzory Fredholma. Spróbujmy rozwiązać równanie

$$(Id - \lambda A)f = g, \quad Af(x) = \int_a^b K_A(x, y)f(y)dy. \quad (11)$$

W pierwszym odruchu piszemy $g = (Id - \lambda A)^{-1}f$ i

$$(Id - \lambda A)^{-1} = \frac{1}{Id - \lambda A} = \sum_{k=0}^{\infty} \lambda^k A^k, \quad (12)$$

ale gwarancję zbieżności mamy tylko w przypadku $\|\lambda A\| < 1$, co nam nie wystarcza.

Przedstawmy $(Id - \lambda A)^{-1}$ w postaci $Id + \lambda R$ i spróbujmy wyznaczyć operator R , zwany *rezolwentą* równania. Jak łatwo zauważyć,

$$R = \frac{A}{Id - \lambda A}.$$

Ponieważ A jest operatorem zwartym, to także R jest operatorem zwartym. Może całkowym? Jeżeli tak, to jego jądro $\mathcal{R}$ nazywamy *jądrem rozwiązującym*. Ponieważ mamy tożsamość

$$(Id - \lambda A)R = A,$$

to jądro rozwiązujące spełnia (jeżeli istnieje) równanie

$$\mathcal{R}(x, y) - \lambda \int_a^b K_A(x, z)\mathcal{R}(z, y)dz = K_A(x, y). \quad (13)$$

Oznaczmy

$$K_A \begin{pmatrix} x_1 & \cdots & x_m \\ y_1 & \cdots & y_m \end{pmatrix} = \det[K(x_i, y_j)] \quad (14)$$

i zdefiniujmy

$$d(\lambda) = 1 - \frac{\lambda}{1!} \int_a^b K_A \begin{pmatrix} y_1 \\ y_1 \end{pmatrix} dy_1 + \cdots + \frac{(-1)^n \lambda^n}{n!} \int \cdots \int K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_n \\ y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} dy_1 \cdots dy_n + \cdots \quad (15)$$

oraz

$$d(x, y; \lambda) = K_A \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} - \frac{\lambda}{1!} \int_a^b K_A \begin{pmatrix} x & y_1 \\ y & y_1 \end{pmatrix} dy_1 + \cdots \\ + \frac{(-1)^n \lambda^n}{n!} \int \cdots \int K_A \begin{pmatrix} x & y_1 & \cdots & y_n \\ y & y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} dy_1 \cdots dy_n + \cdots \quad (16)$$

$d(\lambda)$ nazywane jest *wyznacznikiem Fredholma*.

TWIERDZENIE 6.

- (1) Szeregi $d(\lambda)$ i $d(x, y; \lambda)$ mają nieskończony promień zbieżności.
- (2) $\mathcal{R}(x, y) = \frac{d(x, y; \lambda)}{d(\lambda)}$.

DOWÓD: Skorzystamy z nierówności Hadamarda

$$|\det[a_{ij}]| \leq \prod_{i=1}^n \sqrt{\sum_{j=1}^n |a_{ij}|^2}.$$

Wynika z niej, że jeżeli $\sup |K_A(x, y)| = M$, to

$$\left| K_A \begin{pmatrix} x_1 & \cdots & x_m \\ y_1 & \cdots & y_m \end{pmatrix} \right| \leq M^m m^{\frac{m}{2}}.$$

Jeżeli więc oznaczymy przez a_n współczynnik przy λ^n w rozwinięciu $d(\lambda)$, to

$$|a_n| \leq \frac{M^n n^{\frac{n}{2}}}{n!} (b-a)^n$$

i stąd

$$\sqrt[n]{|a_n|} \leq M(b-a) \frac{n^{\frac{1}{2}}}{\sqrt[n]{n!}} \xrightarrow{n \rightarrow \infty} 0.$$

Zatem promień zbieżności szeregu (15) jest nieskończony. Podobnie pokazujemy, że promień zbieżności szeregu (16) jest nieskończony.

Zauważmy teraz, że z rozwinięcia Laplace'a względem pierwszej kolumny mamy tożsamość

$$\begin{aligned}
K_A \begin{pmatrix} x & y_1 & \cdots & y_n \\ y & y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} &= \\
&K_A(x, y)K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_n \\ y & \cdots & y_n \end{pmatrix} - K_A(x, y_1)K_A \begin{pmatrix} y_1 & y_2 & \cdots & y_n \\ y & y_2 & \cdots & y_n \end{pmatrix} + \cdots \\
&+ (-1)^k K_A(x, y_k)K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_k & y_{k+1} & \cdots & y_n \\ y & \cdots & y_{k-1} & y_{k+1} & \cdots & y_n \end{pmatrix} + \cdots \\
&= K_A(x, y)K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_n \\ y & \cdots & y_n \end{pmatrix} - K_A(x, y_1)K_A \begin{pmatrix} y_1 & y_2 & \cdots & y_n \\ y & y_2 & \cdots & y_n \end{pmatrix} - \cdots \\
&\quad - K_A(x, y_k)K_A \begin{pmatrix} y_k & y_1 & \cdots & y_{k-1} & y_{k+1} & \cdots & y_n \\ y & y_1 & \cdots & y_{k-1} & y_{k+1} & \cdots & y_n \end{pmatrix} - \cdots
\end{aligned}$$

czyli wszystkie składniki, począwszy od drugiego, dają ten sam wkład do całki

$$\int \cdots \int K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_n \\ y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} dy_1 \cdots dy_n.$$

Mamy więc

$$\begin{aligned}
\int \cdots \int K_A \begin{pmatrix} x & y_1 & \cdots & y_n \\ y & y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} dy_1 \cdots dy_n &= K_A(x, y) \int \cdots \int K_A \begin{pmatrix} y_1 & \cdots & y_n \\ y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} dy_1 \cdots dy_n \\
&- n \int \cdots \int K_A(x, s)K_A \begin{pmatrix} s & y_1 & \cdots & y_{n-1} \\ y & y_1 & \cdots & y_{n-1} \end{pmatrix} ds dy_1 \cdots dy_{n-1}.
\end{aligned}$$

Dostajemy stąd tożsamość

$$d(x, y; \lambda) = K_A(x, y)d(\lambda) + \lambda \int K_A(x, s)d(s, y; \lambda)ds,$$

czyli $\frac{d(x, y; \lambda)}{d(\lambda)}$ jest rozwiązaniem równania rezolwenty (13). ■

PRZYKŁAD 1. Niech $K_A = \sum_{i=1}^m u_i(x)v_i(y)$. Mamy w tym przypadku $K_A \begin{pmatrix} x_1 & \cdots & x_n \\ y_1 & \cdots & y_n \end{pmatrix} = 0$ dla $n > m$, czyli szeregi (15) i (16) są sumami pierwszych $m + 1$ wyrazów.

Na przykład, rozpatrzmy równanie

$$f(x) + 2 \int_a^b (x + y)f(y)dy = g(x),$$

czyli $K_A(x, y) = (x + y)$ i $\lambda = -2$. Tutaj

$$K_A \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = K_A(x, y) = x + y, \quad K_A \begin{pmatrix} x_1 & x_2 \\ y_1 & y_2 \end{pmatrix} = \begin{vmatrix} x_1 + y_1 & x_1 + y_2 \\ x_2 + y_1 & x_2 + y_2 \end{vmatrix},$$

i stąd

$$d(\lambda) = 1 - \lambda \int_0^1 2y_1 dy_1 + \frac{\lambda^2}{2!} \iint_0^1 (4y_1 y_2 - (y_1 + y_2)^2) dy_1 dy_2 = 1 - \lambda - \frac{\lambda^2}{12},$$

$$\begin{aligned}
d(x, y; \lambda) &= x + y - \lambda \int_0^1 (2y_1(x + y) - (x + y_1)(y_1 + y)) dy_1 \\
&= x + y - \lambda(x + y) + \lambda xy + \frac{1}{2} \lambda(x + y) + \frac{1}{3} \lambda.
\end{aligned}$$

W szczególności,

$$d(-2) = 1 + 2 - \frac{1}{3} = \frac{8}{3}, \quad d(x, y; -2) = 2(x + y) - 2xy - \frac{2}{3}.$$

Dostajemy stąd rezolwentę

$$\mathcal{R}(x, y) = \frac{3}{4}(x + y) - \frac{3}{4}xy - \frac{1}{4}$$

i rozwiązanie

$$f(x) = g(x) - 2 \int_0^1 \left(\frac{3}{4}(x + y) - \frac{3}{4}xy - \frac{1}{4} \right) g(y) dy$$